

Természetvédelmi értékek meghatározási folyamata, múltja, jelene és jövője

FARKAS ORSOLYA¹, SZALMÁNÉ CSETE MÁRIA²

¹ Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont, Regionális Kutatások Intézete, Nyugat-magyarországi Tudományos Osztály, 9022 Győr, Liszt Ferenc utca 10;

e-mail: farkas.orsolya@krtk.hu

² Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar, Környezetgazdaságtan és Fenntartható Fejlődés Tanszék, 1111 Budapest, Műegyetem rakpart 3.;

e-mail: csete.maria@gtk.bme.hu

Kulcsszavak: eszmei érték, védettség, veszélyeztetettség, természetvédelmi őrszolgálat, környezetértékelés

Összefoglalás: A fajok kihalását számos tényező befolyásolja. A fajok közötti verseny, a természetes szelekció mellett sokkal jelentősebb az emberi tevékenységek káros hatása, a fokozódó környezetszennyezés, az élőhelyek megsemmisülése, a turizmus vagy a gyűjtőszennvedély mind-mind hozzájárulnak a biodiverzitás csökkenéséhez. Természetesen egyetlen egy fajt sem lehet kiváltani pénzben meghatározott értékekkel, mert a biológiai körforgásban betöltött szerepük nem teszi ezt lehetővé, azonban természetvédelmi értékekkel való felruházásuk mégis szükséges. A vizsgálatok során kiderült, hogy a védett fajok eszmei értékének meghatározására nem létezik sem Magyarországon, sem az Európai Unió más tagországaiban egységesen kidolgozott módszertan, szakértői véleményeken alapszik. A jelenleg hatályos védett és a fokozottan védett növény- és állatfajokról, a fokozottan védett barlangok köréről, valamint az Európai Közösségben természetvédelmi szempontból jelentős növény- és állatfajok közzétételéről szóló 13/2001. (V. 9.) KöM rendelet mellékletei tartalmazzák az egyes fajok természetvédelmi értékeit. A közel 2100 védett faj költségkategóriákba sorolásának szempontjai között az egyedszám alakulása, a globális, illetve lokális ritkaság, veszélyeztetettség, az élőhelyek állapota, a felismerhetőség, dekorativitás szerepelnek. A téma aktualitását az adja, hogy az elmúlt 4 évtizedben szabályozás tekintetében 3 jelentős változás történt (12/1993. (III. 31.) KTM rendelet, 13/2001. (V. 9.) KöM rendelet, 100/2012. (IX. 28.) VM rendelet), és a közeljövőben lenne esedékes a jelenleg hatályos jogszabály széleskörű felülvizsgálata. A nemzeti park igazgatóságok természetvédelmi őrszolgálatainak feladata a védett növény, állat- és gombafajok megóvása, károsításának megelőzése, azonban az őrszolgálatok kapacitáshiánya (kb. 250 fő egész Magyarország területére) nehezíti az ellenőrzést és a helyszíni intézkedéseket.

Bevezetés

A természetvédelem részeként a biológiai sokféleség megőrzése kiemelten fontos. Egyre bővül a növény-, állat- és gombafajokkal kapcsolatos ismeretanyagok tárháza, azonban az előfordulásukban, egyedszámukban bekövetkező változások sok esetben negatív tendenciát mutatnak. A természetes élőhelyek beszűkülése, vagy szélsőséges esetben akár eltűnése a flóra és fauna ritkulását okozhatja, és ezáltal a biodiverzitás

csökkenését is eredményezi. Éppen ezért a veszélyeztetett fajok védetté, valamint fokozottan védetté nyilvánítása szükséges. Tanulmányunkban a védett és fokozottan védett fajok természetvédelmi értékeivel foglalkozunk, érintve az egyes költségkategorákat, a meghatározási módszerüket, valamint a környezetkárosítással szemben való fellépést is.

A vizsgált témakörhöz kapcsolódó, gyakran előforduló fogalmak közül az alábbiakat célszerű kiemelni:

- védett természeti érték (természetvédelmi érték): TvT törvény vagy más jogszabály által védetté, fokozottan védetté nyilvánított - kiemelt természetvédelmi oltalomban részesülő - élő szervezet egyede, fejlődési alakja, szakasza, annak származéka, illetőleg az élő szervezetek életközösségei, továbbá barlang, ásvány, ásványtársulás, ősmaradvány;

- egyed (példány): a TvT alapján az élő szervezet, annak valamennyi fejlődési szakasza, alakja, állapota és származéka, valamint az elpusztult élőlény, illetve az a termék vagy készítmény, amelyről csomagolása vagy egyéb irat, adat, illetve körülmény alapján megállapítható, hogy a felsoroltak valamelyikéből készült, illetve ezek valamelyikéből származó összetevőt tartalmaz;

Magyarország élen járt a védelem alá helyezéseket illetően, mivel már korán, a XX. század elején oltalom alá kerültek egyes madárfajok, majd 1971-ben megjelentek az első növényfajok, 1974-ben egyéb gerincesek, 1982-ben már gerinctelenek is, 2005-től pedig gombafajok is szerepelnek a védett fajok között. Napjainkban közel kétezer védett faj van hazánkban, amelynek kicsit több mint tíz százaléka fokozottan védett. Országos nyilvántartás (Védett Természeti Értékek Törzskönyve) készült a védett természeti értékekről, továbbá léteznek Vörös Könyvek és Vörös Listák is veszélyeztetett fajokról/csoportokról (Rimóczi et al. 1999; Tóth et al. 1999, Bartha 2000, 2019, 2020, Bartha et al. 2015, Király 2007, BirdLife International 2021). A köztudatba a vörös lista került be, de szakmai berkekben további általánosan használt színes listák léteznek, úgymint rózsaszín, kék, zöld, fekete (Bartha 2000), továbbá szürke és fehér (Korda 2021). Ezekben a listákban a flóra és fauna egy-egy kiragadott taxon-csoportjának jelenlegi helyzetét és a bekövetkezett változásokat örökítik meg a szakértők. Alapvető fontosságú lenne ezeket bizonyos időközönként aktualizálni szerepük betöltésének érdekében, azonban erre sok esetben jellemzően nem kerül sor (Farkas 2013).

A természetvédelmi egyezmények közül a Biológiai Sokféleség Egyezmény, a Bonni Egyezmény, a Washingtoni Egyezmény, a Berni Egyezmény és a Ramsari Egyezmény kapcsolódik az általunk kutatott témához leginkább. A Washingtoni Egyezmény (CITES: Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora) az egyik legjelentősebb természetvédelmi megállapodás, amely a veszélyeztetett vadon élő növény- és állatfajok nemzetközi kereskedelmét szabályozza (portals.iucn.org).

A védetté nyilvánítások kapcsán születtek nemzetközi dokumentumok az egységes szemlélet kialakítása érdekében. A Biodiverzitás Stratégia kimondja, hogy az élőhelyvédelmi és madárvédelmi irányelvben és egyéb pl.: víz keretirányelvben előír-

takat be kell építeni az EU tagországainak saját jogrendszerébe (biodiv.hu). Az Európai Környezetvédelmi Ügynökség készít mindig összefoglaló értékeléseket a tagországok élőhelyvédelmi és madárvédelmi jelentéseinek elemzéseiből (eea.europe.eu). Továbbá az EU útmutatókat állít össze a fajok védelméről (birdlife.org), és megtörtént a hazai ökoszisztémák állapotának nemzeti szintű térképezése és értékelése is (Tanács et al. 2022).

Jelenleg a többször módosított védett és a fokozottan védett növény- és állatfajokról, a fokozottan védett barlangok köréről, valamint az Európai Közösségekben természetvédelmi szempontból jelentős növény- és állatfajok közzétételéről szóló 13/2001. (V. 9.) KöM rendelet van hatályban, amely tartalmazza az egyes fajok természetvédelmi értékeit is. Kezdetektől napjainkig összesen 14 értéket (500 Ft-tól 1 000 000 Ft-ig) alkalmaztak a jogalkotók az elaprózódás elkerülése érdekében. Az egyes fajok egy-egy keletkezett értékkel való felruházását költségkategóriába sorolásként említjük a későbbiekben, és ezeket az előre kiválasztott értékeket tekintjük külön kategóriáknak.

Célunk az elmúlt négy évtizedben bekövetkezett változások áttekintése, a védett fajokhoz rendelt természetvédelmi értékek mögött rejlő munka és a szakmai, szakmapolitikai indokok megértése, továbbá a védett fajok védelméhez területileg legközelebb álló természetvédelmi őrszolgálat tevékenységének megismerése.

Anyag és módszer

A témakörben végzett vizsgálatokhoz, a kutatási kérdést több oldalról körbejárva három elemzési módszert alkalmazására került sor. Adatelemzés szolgált az alap statisztikai megállapítások megalkotására. Interjúk segítették a mélyebb szakmai háttér megismerését. A kérdőíves megkeresésekre kapott visszajelzéseken keresztül pedig a gyakorlati megvalósulásról kaptunk képet.

A jogszabálmellékletekben megtalálható természetvédelmi értékekről négy évtizedre visszamenőleg (1982–2022) készítettünk adatbázist, annak érdekében, hogy a természetvédelmi értékekben bekövetkező változások nyomon követhetővé váljanak.

2012-ben, valamint 2022-ben készített mélyinterjúk szolgáltak a természetvédelmi értékek meghatározási módszerének megismerésére és az egy évtized alatt bekövetkező változások, illetve fejlesztési irányok felmérésére. A megkérdezett szakértők (2012: Csendesné Bata Kinga, Czirák Zoltán, 2022: Csendesné Bata Kinga, Danyik Tibor, Dr. Váczi Olivér) mindannyian részt vettek a természetvédelmi értékek módszertanának kialakításában. 2012-ben egy 60 perces mélyinterjú keretében személyesen válaszoltak a kérdéseimre a Vidékfejlesztési Minisztériumban dolgozó szakértők a Minisztérium épületében. Hangfelvétel nem készült a beszélgetésről, de a személyazonosságukat vállaló szakemberek az előzetesen megküldött kérdésekre feljegyzett válaszok írásos formáját utólag ellenőrizték, kiegészítették. 2022-ben felkerestük a korábbi interjúalanyokat, Csendesné Bata Kinga vállalta ismét az interjút, és javasolt további 2 szakértőt. 2022. március 17-én, online folytattuk le mindhárom szakértővel egyidőben a 110 perces beszélgetést a Zoom felületen keresztül, melyről a résztvevők

hozzájárulásával hangfelvételt is készítettünk. Az interjú során használt kérdéslista a 10 évvel azelőtti kérdések kibővített változata volt.

Ezenkívül kérdőíves formában felmértük a hazai nemzeti park igazgatóságok körében a természetvédelmi őrszolgálat védett fajokhoz köthető tevékenységét. A 10 nemzeti park igazgatóságot e-mailben kerestük meg először 2022. február 10-én, de a központi e-mailcímekre érkező kérésünkre kevés visszajelzés érkezett, ezért telefonon érdeklődtünk, hogy megkapták-e a kutatáshoz kapcsolódó kérdőívünket. Ezt követően a 2022. március 4-én az illetékes személyeknek címzett levelekre már több válaszüzenetet kaptunk, a nemzeti park igazgatóságok 30%-a (Duna-Dráva, Duna-Ipoly, Hortobágyi Nemzeti Park) részt vett a válaszadásban. Ezt kiegészítve az Agrárminisztérium illetékes osztályát (Természetvédelemért Felelős Helyettes Államtitkárság) is megkerestük, akik a kérdőív kitöltése mellett további hasznos összesítő statisztikákat is rendelkezésünkre bocsátottak Excel formátumban. A visszajelzések minden esetben írásos formában történtek, e-mail formájában.

Eredmények és megvitatásuk

Az eredményeink bemutatása során először a védett fajokról, a védetté nyilvánítás szempontjairól, a védett fajok számának alakulásáról, jogszabályi háttéréről lesz szó. Ezt követően a védett fajokhoz rendelt természetvédelmi értékekkel kapcsolatos megállapításainkat fejtjük ki. Majd a Természetvédelmi Őrszolgálathoz kapcsolódó ismereteket taglaljuk. Végül pedig a környezetértékelési módszerek alkalmazási lehetőségeiről írunk.

Védett fajok

A növény- és állatfajok védetté nyilvánítása során több szempontot is figyelembe vesznek, mint például egy adott fajban megtestesülő génkészlet pótolhatatlansága, veszélyeztetettség, ritkaság, tudományos jelentőség, indikátorszerep, nemzetközi természetvédelmi egyezmények ajánlásai, valamint a dekorativitás (Farkas 1999). Az egyes fajok természetvédelmi értékének meghatározása során az imént felsorolt szempontok egyidejű szem előtt tartása indokolt. A szakmai szempontok mellett (egyedszám csökkenése, globális vagy lokális ritkaság, elterjedési terület csökkenése, élőhely beszűkülése) a társadalmi elvárásoknak is meg kell felelni. A korábban eszmei értéként ismert jellemző fontos szerepet játszik a szemléletformálásban is. Sok esetben ökológiai szempontból nincsenek olyan kedvezőtlen helyzetben egyes fajok, mégis a dekoratív megjelenésük következtében kialakult gyakori gyűjtésük és kereskedelmük megakadályozása érdekében kerültek fel a védett listára (pl. fehér gólya (*Ciconia ciconia*), nappali pávaszem (*Inachis io*), imádkozó sáska (*Mantis religiosa*), tavaszi hérics (*Adonis vernalis*), márványos orvosi pióca (*Hirudo verbana*), diófacincér (*Aegosoma scabricorne*)). Olyan példa is előfordul, amikor indokolt lenne az adott faj védettsége, mégis megengedett a vadászata (pl. nyári lúd (*Anser anser*)). Az elmúlt évszázadban jellemző iskolai rovar- és növénygyűjtemények mára már megszűntek, a bemutatási célú gyűjtést felváltották

a digitális oktatás nyújtotta lehetőségek. Az ország első úgynevezett Citizen Science, azaz polgári tudomány programja 2009 óta munkálkodik a védett növények és állatok széles társadalmi rétegeivel való megismerkedtetésén, és önálló weboldalt működtet (www.vadonleso.hu) az elterjedés adataik gyűjtésére. A Vadonleső Program használatával (Android rendszerű alkalmazáson és/vagy weboldalon keresztül) 11 állat és 7 növény fajmeghatározásával és megfigyelési helyének pontos rögzítésével járulhatnak hozzá a természetjárók a programban szereplő természetvédelmi oltalomban részesülő fajok megőrzéséhez. A Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület (MME) a hazai kételtű és hüllőfajokra (herptérkép) és a gyakori madárfajokra (Mindennapi Madaraink Monitoringja (MMM)) működtetett térképező programot. A saját megfigyelések feltöltésével bárki hozzájárulhat a fajok védelméhez és elősegítheti élőhelyük feltérképezését. Az MMM a jól ismert fészkelő madarak állományát hivatott nyomon követni. Ebben az esetben azonban a felmérőnek mélyebb madártani ismeretekre van szüksége, mivel hang alapján is fel kell tudnia ismerni az adott élőhelyen előforduló madárfajokat (www.mme.hu/). A védetté nyilvánítás folyamatában fontos szempontként említhető a fajok felismerhetősége is, hiszen nem várható el a természetjáró állampolgártól, hogy olyan fajt védjen, amit nem ismer meg, nem tud megkülönböztetni a többi hasonló fajtól. Az előbb említett okból kifolyólag egy kivétellel az összes árvalányhaj (*Stipa spp.*) védett, illetve egy kivételtől eltekintve az összes hazánkban őshonosan előforduló nőszirm (*Iris spp.*) is természetvédelmi oltalomban részesül. A jogi háttér is befolyásolja a hazai védett listát, mivel az Európai Unióhoz való csatlakozás maga után vonta az EU-s fajok átvételét még akkor is, ha Magyarország nagyobb állománnyal rendelkezik (pl. kikeleti hóvirág (*Galanthus nivalis*), kiskészű aszat (*Cirsium brachycephalum*)). A Natura 2000-es területeken előforduló területen jelölő közösségi jelentőségű fajok pedig szintén kiemelt figyelemben részesülnek.

A védett és fokozottan védett fajok száma 4 évtized alatt 2,5-szeresére emelkedett (1. táblázat). Várakozásainknak megfelelően jól látszik, hogy jelentősen kevesebb fokozottan védett faj van, mint védett faj, de besorolástól függetlenül, mindkét esetben jellemzően növekedő ütem figyelhető meg. Az adatok alapján az is megállapítható, hogy Magyarországon több állatfajt emeltek védeltség alá, mint növényfajt. Az 1980-as években bevezetett védett fajok száma a későbbi években közel megduplázódott. Jelentős mértékben 1993-ban, 2001-ben és 2012-ben emelkedett a védett listán szereplő fajok száma.

Az egyes egyedek számának változását szakértői becslések és kutatási eredmények alapján határozzák meg. Léteznek adatbázisok a nemzeti park igazgatóságoknál, amelyek saját gyűjtési rendszerekre épülnek, többnyire mindössze az adott faj esetében adott helyen bekövetkező romlás vagy javulás állapítható meg belőlük. Országos viszonylatban a megbízott kutatók csupán csak trendet tudnak felállítani. A Nemzeti Biodiverzitás-monitorozó Rendszert (NBmR) a hazai természet állapotváltozásainak nyomon követésére dolgozták ki 1997-1999 között. A 2000 óta működő rendszer folyamatos fejlesztése természetesen az adatgyűjtés és értékelés terén is egyaránt szükséges, amit a hazai és a nemzetközi elvárásoknak való megfelelés indokol, valamint az új kutatási eredmények beépítése, mind a módszerek, mind az eszközök terén. Adott

esetben előfordulhatnak felmérési nehézségek és nem minden élőlénycsoportra egyformán alkalmazható a kidolgozott módszertan. Növényekre például jó, mert a teljes egyedszámlálás megállja a helyét, hiszen a növények egyhelyben maradnak virágzás előtt, alatt és után is. A gerincteleneknél azonban nehezebb a helyzet, korlátozott, hogy mikor repül vagy nem egy adott rovarfaj. Az NBmR felmérések eredményeit, ahol lehet figyelembe veszik a védett fajokat érintően.

1. táblázat Védett és fokozottan védett állat-, növény, gomba és zuzmófajok számának alakulása Magyarországon (1982-2022)

(forrás: saját szerkesztés jogszabály mellékletek, KSH és természetvedelem.hu adatai alapján)

Table 1. Number's change of protected and highly protected species of animals, plants, mushrooms and lichens in Hungary (1982-2022)

(source: own compilation based on the data of the Hungarian Central Statistical Office természetvedelem.hu webpage)

Védett és fokozottan védett fajok száma		1982	1988	1993	1996	2001	2005	2012	2022
állatok	védett	530	563	768	768	831	864	980	1046
	fokozottan védett	33	45	76	82	133	133	185	185
növények	védett	295	367	454	464	643	643	686	689
	fokozottan védett	28	29	45	49	67	67	88	87
gombák	védett						34	34	58
zuzmók	védett						5	8	17
ÖSSZESEN		886	1004	1343	1363	1674	1746	1981	2082

Érdemes kiemelni a fajmegőrzési terveket is. Eddig állatok esetében 27 db, növények esetében pedig 20 db fajmegőrzési terv készült. Jellemzően akkor készül fajmegőrzési terv egy fokozottan védett fajra, ha egyedszáma egy kritikus szint alá csökken, élőhelye drasztikus mértékben beszűkül. A szigorú formai és tartalmi követelményeken túl a fajmegőrzési tervekben foglaltak megvalósítását is vállalni kell. Növények esetében a hatékonyság egyértelműen kimutatható például a bókoló zsálya (*Salvia nutans*) és az volgamenti hérics (*Adonis vologensis*) esetében, továbbá a gerinceseknél is pozitív példaként sorolhatók fe a csíkos szöcskegér (*Sicista subtilis*) és a nyugati földikutya fajcsoport (*Nannospalax superspecies*). A gerinctelen fajoknál azonban a fajmegőrzési tervek ellenére is kétségbeejtő tendenciák figyelhetők meg (atracélcincér (*Pilemia tigrina*) vagy pusztai gyalogcincér (*Dorcadion fulvum cervae*)).

Az elmúlt 40 éves időszakban a védett fajok listája és a hozzájuk rendelt természetvédelmi értékek jogszabálymellékletekben jelentek meg (2. táblázat). Jelenleg a 13/2001. (V. 9.) KöM rendelet van hatályban. Azóta több jogszabálymódosítás is életbe lépett, azonban ezek pár napon belül hatályukat veszítették és a tartalmuk beépült az eredetileg módosított jogszabályba. Sokszor ezek a módosító jogszabályok úgynevezett „saláta” rendeletekként jelennek meg és egy rendeletben több jogszabály egyes pontjaira vonatkozóan állapítanak meg módosításokat.

2. táblázat A védett és fokozottan védett növény- és állatfajokról szóló magyarországi jogszabályok
[forrás: saját szerkesztés]

Table 2. Hungarian legislation about protected and highly protected species of animals and plants
[source: own compilation]

Jogszabály száma	Jogszabály címe	Jogszabály lényege
290/1974. (TK 13.) OTvH határozat	az egyes vadon élő gerinces állatfajok védetté nyilvánításáról	az első határozat a védetté nyilvánításról (még csak a gerincesek szerepelnek benne)
3/1975. (TK. 21.) OTvH utasítás	a védetté nyilvánított állatok értékének megállapításáról	az első természetvédelmi értéket megállapító utasítás (még csak az állatokat tartalmazza)
1/1982. (III. 15.) OKTH rendelkezés	<i>a védett és fokozottan védett növény- és állatfajokról, egyedeik értékéről, a fokozottan védett barlangok körének megállapításáról, valamint egyes védett állatfajokkal kapcsolatos korlátozások és tilalmak alóli felmentésekről</i>	<i>az első rendelkezés, ami szélesebb körben tekinti át a védett fajokat és azok természetvédelmi értékeit, a jelenleg érvényben lévő rendelet „alapjának” tekinthető</i>
7/1988. (X.1.) KVM rendelet	a védett és fokozottan védett növény- és állatfajokról, egyedeik értékéről	az 1982-es rendelkezés bővítése jellemzően növényfajokkal történő kiegészítéssel
12/1993. (III. 31.) KTM rendelet	1/1982. (III. 15.) OKTH rendelkezés módosításáról	jelentős mértékű új védett faj beemelése és természetvédelmi értékkel való felruházása (kb. 1000-ról mintegy 1350-re)
15/1996. (VII. 26.) KTM rendelet	1/1982. (III. 15.) OKTH rendelkezés módosításáról	kismértékű változás az 1993-as állapothoz képest (mindössze 20 fajjal több)
13/2001. (V. 9.) KöM rendelet	<i>a védett és fokozottan védett növény- és állatfajokról, a fokozottan védett barlangok köréről, valamint az Európai Közösségben természetvédelmi szempontból jelentős növény- és állatfajok közzétételéről</i>	<i>strukturális és mennyiségi változás az 1982-es rendelkezéshez képest. Az Európai Unióhoz való csatlakozás előkészítése érdekében jelentős mértékben történt a lista kiegészítése</i>
23/2005. (VIII. 31.) KvVM rendelet	13/2001. (V. 9.) KöM rendelet módosításáról	mintegy 30 védett állatfajjal történő kiegészítés, továbbá a gombák és zuzmók beemelése a növény- és állatfajok mellé
23/2007. (VI. 27.) KvVM rendelet	13/2001. (V. 9.) KöM rendelet módosításáról	a védett állatfajok körét illető módosítás, illetve egy növényfaj (csüngő nárcisz) nevének pontosítása
18/2008 (VI.19.) KvVM rendelet	13/2001. (V. 9.) KöM rendelet módosításáról	kiseb mértékű módosítás, néhány faj értékének növelésével, továbbá egy-egy új fajjal történő kiegészítéssel

22/2008. (IX. 12.) KvVM rendelet	13/2001. (V. 9.) KöM rendelet módosításáról	néhány új faj és érték beemelése, továbbá kivételek engedélyezése (kivéve gyógyászati célra, élelmezési célra történő felhasználása egyes fajoknak)
106/2011 (XI.10.) VM rendelet	13/2001. (V. 9.) KöM rendelet módosításáról	fókatermékek kereskedelméről szóló kiegészítés
100/2012. (IX. 28.) VM rendelet	13/2001. (V. 9.) KöM rendelet - és a növényvédelmi tevékenységről szóló 43/2010. (IV. 23.) FVM rendelet módosításáról	jelentős módosítás, mind tartalmi, mind strukturális szinten, olyan mértékű, hogy akár egy új rendeletként is megállta volna a helyét, nemcsak a 13/2001. (V. 9.) KöM rendelet módosításaként
83/2013. (IX. 25.) VM rendelet	13/2001. (V. 9.) KöM rendelet módosításáról	több melléklet módosítása, néhány új faj beemelése, természetvédelmi értékkel történő felruházása, valamint az elnevezések pontosítása
66/2015. (X. 26.) FM rendelet	Az elkobzott védett természeti értékekkel kapcsolatos intézkedésekről szóló 19/1997. (VII. 4.) KTM rendelet és a 13/2001. (V. 9.) KöM rendelet módosításáról	13/2001. (V. 9.) KöM rendelet több mellékletének módosítása, a korábbi listák bővítése, értékek változtatása

A legjelentősebb változást a 100/2012. (IX. 28.) VM rendelet hozta, mind a listára felkerült fajok számát, mind pedig a melléklet struktúráját illetően. Jogszabályalkotásért, jogszabály módosításért az Agrárminisztérium (továbbiakban: Minisztérium), Természetvédelemért Felelős Helyettes Államtitkársága a felelős. A módosítást a jogalkotó kezdeményezi, de a szakértők támogatásával készül a változtatás az előző jogszabály életbelépése óta összegyűlt információk alapján. Magánemberek, és természetvédelemmel foglalkozó szakemberek (nemzeti park igazgatóságoknál, egyetemeken, kutatóintézetekben, múzeumokban vagy független kutatóként dolgozók) időközben felmerült felvetéseit építik be a jogszabályba. Védetté nyilvánítást a Minisztérium kezdeményezi jogilag, de ezt megelőzően szakmai egyeztetésre mind az állatok, mind a növények esetében egy-egy rendre, családra, társulásra specializálódott szakembert keresnek fel. A természetvédelmi értékekkel és/vagy új fajok védetté nyilvánításával kapcsolatban a jogszabály módosításokban kb. 20-30 botanikus vesz részt, lepkék esetében 20-30 szakember érintett Magyarországon, de bogarásznak már csak 5-10 szakértő tekinthető, az ugróvillásokkal pedig csupán csak 1 szakember foglalkozik.

Természetvédelmi érték

Az érvényben lévő 13/2001. (V. 9.) KöM rendelethez kapcsolódó jogszabály mellékletekben közölt természetvédelmi értékeket folyamatosan alakítják. Az idő előrehaladtával az alacsonyabb értékkategóriák megszűntek (pl. 2022-ben már nincs 500, 1000 és 2000 Ft-os természetvédelmi érték, kivéve az éti csigát (*Helix pomatia*), ami maradt 2000 Ft), a közeli értékek összevonásra vagy kivezetésre kerültek (20 000, 25 000, 30 000 Ft). Kismértékű eltérés figyelhető meg az állatok és a növények értékkategóriái között, amelyet részletesen a 3. táblázat foglal össze. A legszembevetőbb különbség, hogy az állatoknál létezik 500 000 és 1 000 000 Ft-os természetvédelmi érték, míg a növényeknél a legmagasabb kategória csupán a 250 000 Ft. A taxonómiai szelekció, továbbá a közösségi jelentőségű fajok kitüntetett szerepének kiemelése jelenik meg. Egy alacsonyabb rendszertani kategóriába tartozó gerinctelen faj hiába endemikus (bennszülött) és erősen veszélyeztetett Magyarországon, mégsem fogja elérni azt a természetvédelmi értéket, amivel egy madár rendelkezik (pl. a fokozottan védett parlagi sas (*Aquila heliaca*), amelynek természetvédelmi értéke 1 000 000 Ft). Az egyes fajok konkrét értékeit a melléklet tartalmazza, azonban egy általános sorrend felállítható, miszerint a madarak és az emlősök kerültek a legmagasabb sávba, ezt követően a növények, halak, kételtűek, gombák, mohák, rovarok. Az alacsonyabb értékkategóriában azok a fajok vannak, amelyek tulajdonképpen nem számítanak veszélyeztetettnek hazánkban, dekorativitásuk miatt azonban védelem alá kerültek (pl. sás (*Carex spp.*), fecskefarkú lepke (*Papilio machaon*)).

A vizsgált időszak alatt összesen 14-féle érték létezett (500, 1 000, 2 000, 3 000, 5 000, 10 000, 20 000, 25 000, 30 000, 50 000, 100 000, 250 000, 500 000 és 1 000 000 Ft), amiből 2022-ben még 9 db van érvényben. A könnyebb kezelhetőség miatt próbálják csökkenteni a számukat. Míg 1993-ig az alacsonyabb értékek voltak túlsúlyban, azt követően a magasabb értékkategóriák is jelentős számban fordultak elő. Nem meglepő ez a tendencia, hiszen az árak emelkedésével az alsósávós értékkategóriák is elértek-telenedtek, így egyértelművé vált a módosítások alkalmával a természetvédelmi értékek növelése is. Azonban az alapvetően elmondható, hogy védettségi szint és ezzel egyidejűleg értékcsökkenés sem engedélyezett a 28/1994. (V. 20.) Alkotmánybírósági határozat alapján, csak nagyon indokolt esetben, ha például kiderült molekuláris genetikai kutatások során, hogy valójában sohasem fordult elő Magyarországon az adott faj vagy taxonómiai változások, átsorolások miatt a fajt más már meglévő védett entitásba értjük bele. Ezeket az eseteket a jogszabály előterjesztésénél minden esetben részletesen szakmailag alá kell támasztani. A valószínűleg behurcolás eredményeképpen elterjedt és a puszpángot (*Buxus spp.*), illetve tujaféléket (*Thuja spp.*) támadó borókatakkadiszbogár (*Lamprodila festiva*) például az állampolgári nyomás hatására veszítette el védettségét. A nyári lúd (*Anser anser*) példája pedig azt mutatja, hogy a vadászati lobbierő is képes elérni, hogy egy adott faj lekerüljön a védett listáról a 72/2012. (VII. 24.) VM rendeletnek köszönhetően. A védett lista azonban általánosságban véve bővebb, nemcsak a ma hazánkban bizonyítottan élő, önfenntartó populációval rendel-

kező fajokat tartalmazza, hanem a korábban felkerült fajokat is, amelyeknek adott esetben sajnos már megsemmisült az élőhelye vagy az olyan közösségi jelentőségű fajokat is, amelyeknek Magyarország mindössze az elterjedési területének szelét jelentheti. A gödörkés nünükét (*Meloe tucius*) például 50 éven keresztül nem fogták hazánkban, de 5 évtizedet követően néhány évvel ezelőtt ismét megjelent Magyarországon.

3. táblázat A hazai természetvédelmi értékek változása a védett állat és növényfajok esetében (1982-2022) [forrás: saját szerkesztés a jogszabály mellékletekből készített adatbázis alapján]

Table 3. Change in nature conservation values in case of protected species of animals and plants in Hungary (1982-2022) [forrás: own compilation based on the database of annexes to the legislation]

A természetvédelmi értékek alakulása, az egyes költségkategóriákban található fajok száma												
	ÁLLATOK						NÖVÉNYEK					
	1982	1993	2001	2012	2022		1982	1993	2001	2012	2022	
500 Ft	279	1	0	0	0	1993-ban még 1 db gerincesnél volt, 1996-tól nincs	35	0	0	0	0	1982-ben, 1988-ban zárvatermőkre, illetve 1, majd 2 haraszt fajra létezett, 1993-tól nincs
1 000 Ft	130	0	0	0	0	1988-ban még 25 gerinctelen és 101 gerinces fajnál volt, 1993-tól nincs	112	20	0	0	0	1982-ben, 1988-ban zárvatermőkre, harasztra létezett, 1993-tól nincs, 20 mohára 1982,1988,1993,1996-ban, 2001-től nincs
2 000 Ft	0	415	241	1	1	2005-ben még 220 gerinctelen, 30 gerinces, 2012-től már csak az 1 ÉTI CSIGA	103	128	164	0	0	zárvatermőkre és harasztra 2005-ig, 2012-től nincs
3 000 Ft	78	0	0	0	0	1988-ban még 60 gerinctelen, 44 gerinces fajnál volt, 1993-tól nincs	45	0	0	0	0	1982-ben, 1988-ban zárvatermőkre, harasztra létezett, 1993-tól nincs
5 000 Ft	6	0	0	237	239	1982, 1988-ban volt, 1993-2005 között nincs, 2012-től újra van	28	153	204	327	324	zárvatermőkre 1982-től, harasztra 1993-tól, mohákra 2001-től
10 000 Ft	31	276	425	289	290	végig létezett	0	152	213	288	292	zárvatermőkre és harasztra 1993-tól, mohákra 2001-től
20 000 Ft	6	0	0	0	0	gerinceseknél 1982-ben 6 fajnál és 1988-ban 7 fajnál, 1993-tól nincs, gerincteleneknél sose volt			-			növények esetében nincs ilyen érték kategória
25 000 Ft	0	0	0	178	232	csak MADARAK esetében 2012-től, előtte se gerinceseknél, se gerincteleneknél nem létezett			-			növények esetében nincs ilyen érték kategória
30 000 Ft	24	0	0	0	0	gerinceseknél 1982-ben és 1988-ban volt, 1993-tól nincs, gerincteleneknél sose volt	0	27	1	0	0	zárvatermőkre 1993-ban, 1996-ban és 2001-ben, nyitvatermőkre (CSIKÓFARK) és harasztra (CSELLING) 1993-ban és 1996-ban,
50 000 Ft	9	76	163	274	284	gerinceseknél végig létezett, gerincteleneknél 1993 óta van	0	19	0	72	73	harasztra (STRUCCPAFRANY) és zárvatermőkre 2012-től, zárvatermőkre 1993-ban és 1996-ban is már
100 000 Ft	0	22	70	89	88	gerinceseknél 1993 óta, gerincteleneknél 2001 óta létezik			51	50	50	zárvatermőkre, harasztra, nyitvatermőre (CSIKÓFARK) 2001-től
250 000 Ft	0	49	33	44	44	gerinceseknél 1993 óta, gerincteleneknél 2012 óta (9 faj) létezik			18	37	37	zárvatermőkre és harasztra (KIRÁLYHARASZT, majd CSELLING) 2001-től
500 000 Ft	0	5	24	39	39	gerinceseknél 1993 óta létezik, gerinctelenekre nincs			-			növények esetében nincs ilyen érték kategória
1 000 000 Ft	0	0	8	14	14	gerinceseknél 2001 óta létezik, gerinctelenekre nincs			-			növények esetében nincs ilyen érték kategória
ÖSSZESEN	563	844	964	1165	1231		323	499	651	774	776	

A természetvédelmi értékekben jelentős változtatások kb. 10 évente történtek (1993-ban, 2001-ben és 2012-ben). A 4. táblázatban szereplő adatok alapján a következő módosítások a közeli időszakban lennének esedékesek.

A hivatalos elnevezés a természetvédelmi érték, a köztudatban azonban az eszmei érték kifejezés terjedt el. Az eszmei érték kifejezést azért változtatták meg, mert azt sugallja, hogy az adott összeg csak amolyan elméleti szám, pedig büntetőjogi szempontból, valamint a közigazgatási bírság mértékének megállapításakor komoly jelentősége van. A védett természeti értékeknek tehát természetvédelmi értéke van, vagy másképpen megfogalmazva a jogszabály pénzben kifejezett értéket rendel hozzájuk. Ez persze nem azt jelenti, hogy a feltüntetett összeg fejében megvásárolható egy egyed, sőt a trófeaként otthon őrzött példányok értékesítése sem megengedett. Sokkal inkább

elrettentő erejű, szemléletformáló célú. Kereskedelmi forgalomban kapható fajok esetén a természetvédelmi értéket mindenképpen magasabb értéként kell meghatározni, mint a kereskedelmi árat, hogy legálisan olcsóbban megvásárolható legyen, mint illegálisan begyűjtve. Bizonyos esetekben engedményeket tesznek például különböző fajok gyógyászati célú felhasználásánál (13/2001. (V.9.) KÖM rendelet 1. számú melléklete alapján - Kivéve gyógyászati célra feldolgozott származéka).

4. táblázat Az egyes érték kategóriákban bekövetkezett változások száma az állat- és növényfajok esetében [forrás: saját szerkesztés a jogszabály mellékletekből készített adatbázis alapján]

Table 4. Number of changes in some value categories with regards to species of animals and plants [forrás: own compilation based on the database of annexes to the legislation]

Értékváltozások száma			
Év	Állatok	Növények	ÖSSZESEN
1982	0	0	0
1988	14	1	15
1993	582	372	954
1996	5	1	6
2001	377	109	486
2005	1	1	2
2012	596	316	912

A hegyi árnika (*Arnica montana*) például védett faj, természetvédelmi értéke 10 000 Ft, ezért minden egyede és egyedének minden része vagy származéka védettnek minősülne. Elméletileg a boltokban kapható árnika kenőcsök megvásárlása ugyanúgy maga után vonná a pénzbüntetést, azonban mivel sok esetben külföldről származik a készítmény vagy itthon, külön erre a célra termelnek árnikát, ezért ez kivételt képez, gyógyászati célra feldolgozott származékával lehet kereskedni. Az európai homoktövis (*Hippophae rhamnoides*) és a vörös áfonya (*Vaccinium vitis-idaea*) gyümölcse, gyógyászati és élelmezési célra feldolgozott származéka szintén védelem alóli kivételnek számít. Korábban szerepelt a kivételek között a növények energetikai célra termesztett és feldolgozott származéka is, ez azonban kikerült a jogszabályból.

Természetvédelmi Őrszolgálat

A tényleges pénzbírság kiszabása ritkán fordul elő, sok esetben (évente egy-kétezer alkalommal) mindössze figyelmeztetés történik (5. táblázat). A természetkárosítás mértéke jóval magasabb, mint amit fizetni kellene kompenzációként. A helyszíni bírság kiszabása csak tettenérés alkalmával történhet, ennek mértéke még éves szinten sem éri el a milliós nagyságrendet, néhány százezer forint körül mozog, ami jól mutatja, hogy egyáltalán nem a pénzbírság beszedése a cél, még ha korábban ezt természetvédelmi célokra is lehetett volna visszaforgatni. Az intézkedések végkimenetele lehet figyelmeztetés, helyszíni bírság kiszabása, közigazgatási hatóság felé bejelentés, büntetőfeljelentés. Ezek közül az első kettőnél feltétel, hogy tetten ériék az elkövetőt,

vagyis a helyszínen lévő személlyel szemben tudjanak intézkedni, a második kettőnél is szerencsés a tettenérés, de nem feltétele az eljárás elindításának. Általánosságban elmondható, hogy helyszíni bírság kiszabására szervezett akciók keretében kerül sor, ezekből azonban változó számú, a Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóságánál például mindössze 2-3 db van havonta. Az összesített statisztika alapján 2021-ben a Természetvédelmi Őrszolgálat országosan szabálysértési ügyekben 72 helyszíni bírságot szabott ki 715 000 Ft értékben. Kisebb súlyú jogsértések esetén alkalmazott figyelmeztetéseket 1946 esetben jelentettek az igazgatóságok. A szabálysértési helyszíni bírságok mellett 310 feljelentést tettek a természetvédelmi örök, ebből 43 esetben bűncselekmény alapos gyanúja miatt büntető feljelentés megtételére került sor.

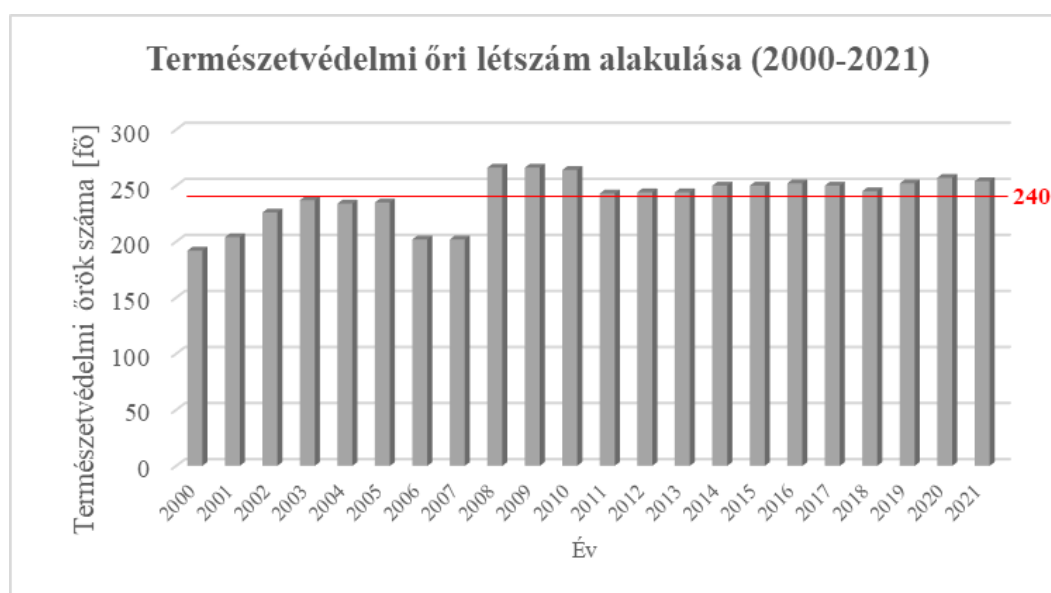
5. táblázat A Természetvédelmi Őrszolgálat hatósági tevékenysége 2013 és 2021 között számokban összesítve [forrás: Agrárminisztérium, Természetvédelemért Felelős Helyettes Államtitkárság]

Table 5. Official activity of the Nature Conservation Service between 2013 and 2021 summarized in numbers [Source: Ministry of Agriculture, Deputy State Secretariat for Nature Conservation]

Jelentés a Természetvédelmi Őrszolgálat hatósági működéséről 2013-2021 közötti összesítés												
Év	Természetvédelmi Őrszolgálat létszáma (fő)	Hatósági intézkedések									Közös szolgálat-ellátás más hatósággal (eset)	Akciók és rendez munkaidőn túl elrendelt szolgálatok (eset)
		Figyelmeztetés (eset)	Helyszíni bírság kiszabása (eset)	Helyszíni bírság kiszabása (Ft)	Feljelentések összesen (eset)				Közgazgatási határozatok ellenőrzése (eset)	Kényszerítő eszköz használata (eset)		
					Összes eset	Szabálysértési feljelentés (eset)	Közgazgatási hatóság felé tett feljelentés (eset)	Büntető feljelentés (eset)				
2013	244	2 413	95	1 320 000	798	130	542	126	5 094	2	1 221	600
2014	250	2 670	111	1 517 000	723	142	502	79	4 746	6	1 317	857
2015	250	1 863	42	700 000	387	42	277	68	3 946	1	1 026	772
2016	252	1 821	46	465 000	382	36	261	85	4 351	0	845	685
2017	250	1 773	18	265 000	318	28	248	42	3 211	0	739	479
2018	245	1 018	19	155 000	256	22	173	61	3 436	0	604	571
2019	252	1 091	11	170 000	321	22	244	55	3 484	1	425	412
2020	257	1 801	35	436 000	430	40	331	59	3 179	2	692	568
2021	254	1 946	72	715 000	310	24	243	43	2 652	0	660	588

A Természetvédelmi Őrszolgálat működési területe lefedi Magyarország teljes területét, amelynek közel tizede védett természeti terület (848 925 hektár) és kb. ötöde Natura 2000 terület (1 994 980 hektár). A nemzeti park igazgatóságok természetvédelmi őrszolgálatainak feladata a védett növény-, állat- és gombafajok megóvása, károsításának megelőzése. A természetvédelmi örök alacsony száma miatt (átlagosan 240 fő) kicsi az esélye a tettenérésnek, jellemzően a védett területeken, és azon belül is megszokott területeiken fordulnak elő sűrűn, ezért számos olyan hely van, ahol ritkán jelennek meg, ami abból adódik, hogy egy természetvédelmi örre óriási terület jut, aminek a bejárása igen nehéz feladat. A természetvédelmi örök száma nem változott

jelentős mértékben az elmúlt évtizedekben (1. ábra). A Natura 2000 területek kijelölésével mintegy kétszeresére emelkedett az egy főre jutó terület nagysága (4000-ról 7400-9700 ha/fő között ingadozó értékkel 2000 és 2015 között), így a természetvédelmi feladatok növekedését nem követte a természetvédelmi őrök létszáma kellő mértékben (Kovács 2017). Önkéntesen, díjazás nélkül polgári természetőrként bárki részt vehet a természet védelmében a nemzeti park igazgatóságok munkájának segítségével. Az Agrárminisztérium nyilvántartása szerint 477 polgári természetőr vesz részt a munkában, a visszajelzések alapján azonban az aktív polgári természetőrök száma ennél jóval alacsonyabb. Tanfolyamot és vizsgát igény esetén, a jelentkezők minimum számának elérését követően hirdetnek meg, általában évente egyszer. A Duna-Dráva és Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóságoknál eddig mindössze közel 15-15 alkalommal került sor képzésre, de például a Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatóság egyszer sem hirdetett meg ilyen tanfolyamot.

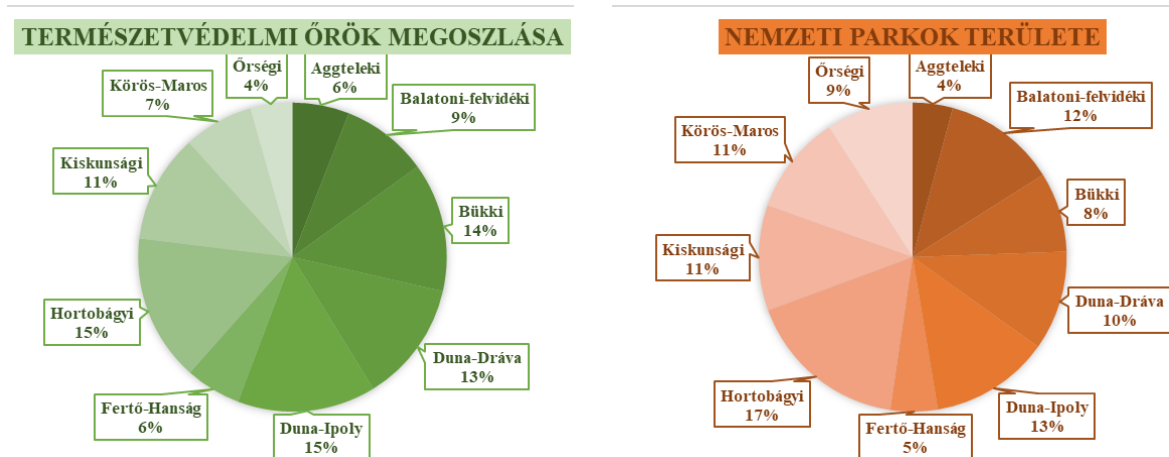
1. ábra A Természetvédelmi Őrszolgálat létszámának alakulása (a Nemzeti Park Igazgatóságok adat-szolgáltatása alapján) 2000 és 2021 között

[forrás: Agrárminisztérium, Természetvédelemért Felelős Helyettes Államtitkárság]

Figure 1. Change in staff's number of the Nature Conversation Service (based on the source from Managements of National Parks) between 2000 and 2021

[Source: Ministry of Agriculture, Deputy State Secretariat for Nature Conservation]

A természetvédelmi őrök száma is eltérő, ami nem feltétlenül a nemzeti park igazgatóság területének nagyságával arányos (2. ábra). A Hortobágyi, Duna-Ipoly, Bükki, Duna-Dráva és Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóságoknál átlagosan 30 fő körüli a foglalkoztatott természetvédelmi őrök száma. A Bükki Nemzeti Park Igazgatóság esetében a területhez képest arányait tekintve többen, míg a Balaton-felvidéki, Körös-Maros és az Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság esetében területükhöz képest jóval alacsonyabb a természetvédelmi őrök előfordulása.

2. ábra A Természetvédelmi Őrszolgálat átlagos létszámának és a nemzeti parkok területének megoszlása [forrás: Agrárminisztérium, Természetvédelemért Felelős Helyettes Államtitkárság]

Figure 2. Distribution of average staff's number of the Nature Conservation Service and area of the National Parks [Source: Ministry of Agriculture, Deputy State Secretariat for Nature Conservation]

Környezetértékelési módszerek

A természetvédelmi érték meghatározására jelenleg alkalmazott megoldás nem nevezhető külön erre a célra kidolgozott módszertannak, de a védett és fokozottan védett fajok jelentőségének köztudatba emelésére elegendő. A szemléletformálásra alkalmas, azonban a természetkárosítást illetően alacsony visszatartó erővel bír, ami a hatósági intézkedések alacsony számának, valamint a kiszabható büntetések elmaradásának köszönhető. A háttérben zajló szakértői kutatások gyakran romló tendenciát mutatnak az egyes fajok egyedszámát, illetve élőhelyeik állapotát illetően. A szakértőkkel folytatott mélyinterjú alapján megállapítható, hogy alapvető különbségek vannak a növények, gerincesek és a gerinctelen fajok között. A taxonómiai szelekció nemcsak a természetvédelmi értékek meghatározása során nyilvánul meg, hanem a kommunikációban is megfigyelhető. A zászlóshajó fajok között a dekoratív növények, a jól ismert emlősök és a ritka madarak szerepelnek, a gerinctelenek védelme kevésbé kiemelt feladat, annak ellenére, hogy szakmailag indokolt lenne.

A természetvédelmi érték meghatározásának egyéb lehetséges módjai között a környezetértékelési módszereket lehet felsorakoztatni, melyeket az eddig alkalmazott módok mellett, a szakértői véleményekkel kombinálva lenne érdemes bevezetni. A ki nyilvánított vagy feltárt preferencia módszerek alkalmazhatósága azonban korlátos a védett fajok számosságát tekintve, a költséges módszer minden védett faj esetében kivitelezhetetlen, mind pénz, mind pedig időráfordítás tekintetében. (Marjainé 2005) Azokban az esetekben azonban célszerű a módszer felhasználása, amelyek jelentősebb mértékben érintik a társadalmat, tehát azoknál a fajoknál, ahol eddig is nagy hangsúlyt kapott a társadalmi elvárásoknak való megfelelés és a természetvédelmi érték meghatározásában kevésbé a faj veszélyeztetettsége játszott szerepet.

Összefoglalva az eddigieket megállapítható, hogy célszerű lenne az erősebb érdekérvényesítést előtérbe helyezni a természetvédelem területén. Fokozottabb ellenőrzés

és szigorúbb intézkedések, tényleges büntetések kiszabása szükséges a természetkárosítókkal szemben. Megítélésünk szerint a védett fajokkal és természetvédelmi értékkel, illetve az ehhez a témakörhöz kapcsolódó témakörökkel kapcsolatos kommunikációra nemcsak szakmai körökben, nemzetközi és hazai előírásoknak való megfelelés érdekében, hanem társadalmi szinten, sokkal több csatornán keresztül lenne szükség. Egyértelműen a pozitív kezdeményezések közé sorolható a fiatalabb korosztály bevonása az új digitális lehetőségeken keresztül. Szélesebb körben kellene jutalmazni a Vadonleső Programban az aktív Vadonlesőket, hogy a motiváció fennmaradjon és alulról felfelé építkezve a gyermekek szemléletformálásával a szülők hozzáállása is várhatóan kedvező irányba változik majd. A Magyarországon alkalmazott, nemzetközi szempontból egyedülálló természetvédelmi értékek rendszere hasznos szerepet tölt be mind a szemléletformálás, mind a természetvédelmi célok elősegítése érdekében. A természetvédelmi értékek következő felülvizsgálatakor célszerű lenne egy természetvédelmi szempontú scorcard típusú rendszer kidolgozása és alkalmazása, mely a szakértői véleményeken alapulva több szakmai szempontból releváns jellemző, ill. feltétel kezelésére egyidejűleg is alkalmas. A kidolgozott rendszer segítheti a folyamatok dinamikusabb nyomonkövetését és a tudományos alapon történő döntéshozatalhoz is hozzájárulhat, különös tekintettel a fenntarthatósági átmenet természeti-környezeti aspektusaira.

Köszönetnyilvánítás

A szerzők köszönetet mondanak Csendesné Bata Kingának, Danyik Tibornak és Dr. Váczi Olivérnek a mélyinterjú során megosztott szakértői információkért, a rengeteg szemléltető példa felsorolásáért. Herczeg Zoltán az Agrárminisztérium Természetvédelemért Felelős Helyettes Államtitkárságán gyűjtött adatok továbbításával nyújtott segítséget, továbbá a nemzeti park igazgatóságok által kitöltött kérdőívek szintén hozzájárultak a cikk elkészítéséhez. A kutatást az MTA Fenntartható Fejlődés és Technológiák Nemzeti Program (FFT NP FTA) támogatta.

Irodalom

- Bartha D. 2000: Vörös Lista. Magyarország veszélyeztetett fa- és cserjefajai. Kék lista. Magyarország aktív védelemben részesülő fa- és cserjefajai. Fekete Lista. Magyarország adventív fa- és cserjefajai. Magánkiadás, Sopron. p. 32
- Bartha D. 2019: Vörös Lista. Magyarország veszélyeztetett fa- és cserjefajai. Soproni Egyetem Kiadó, Sopron, p. 59
- Bartha D. 2020: Fekete Lista. Magyarország inváziós fa- és cserjefajai. Szürke Lista. Magyarország potenciálisan inváziós fa- és cserjefajai. Soproni Egyetem Kiadó, Sopron, p. 84
- Bartha D. 2020: Figyelmeztet a Vörös Lista. *Természetbúvár* 75(1): 16–18.
- Bartha D., Király G., Schmidt D., Tiborcz V., Barina Z., Csiky J., Jakab G., Lesku B., Schmotzer A.R., Vojtkó A., Zólyomi Sz. (szerk.) 2015: Atlasz Flóra Hungariae, Magyarország edényes növényfajainak elterjedési atlasza. — Nyugat-Magyarországi Egyetem Kiadó, Sopron, p. 329
- BirdLife International 2021: European Red List of Birds. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Farkas O. 2013: Az eszmei értékek alakulásának áttekintés Magyarországon 1982 és 2012 között. In: Meyer D., Kósi K., Valkó L., Tóth Zs. E., Hevér B., Horváth Gy. Á. (szerk.): Tehetséggondozás a BME GTK Gazdálkodás- és Szervezéstudományi Doktori Iskolában. Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, pp. 149–163.

- Farkas S. 1999: Magyarország védett növényei. Mezőgazda Kiadó, Budapest. p. 416.
- Király G. (szerk.) 2007: Vörös Lista. A magyarországi edényes flóra veszélyeztetett fajai. Magánkiadás, Sopron. p. 73.
- Korda M. 2021: Aktualizálásra került a hazai dendroflóra Vörös, Fekete és Szürke Listája. Természetvédelmi Közlemények 27: 176–178.
- Kovács E. 2017: A nemzeti park igazgatóságok 2000–2015 közötti költségvetésének értékelése az alapfeladataik tükrében. Természetvédelmi Közlemények 23: 201–223.
- Marjainé Sz. Zs. (szerk.) 2005: A természetvédelemben alkalmazható közgazdasági eszközök. A Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium Természetvédelmi Hivatalának Tanulmánykötete. Budapest, p. 155.
- Nagy G. 2022: Az Európai Madárfajok Vörös Listája. Természetbúvár 77(2): 6–9.
- Rimóczi I., Siller I., Vasas G., Albert L., Vetter J., Bratek Z. 1999: Magyarország nagygombáinak javasolt Vörös Listája. Mikológiai Közlemények – Clusiana 38 (1-3): 107–132.
- Tanács E., Bede-Fazekas Á., Csecserits A., Kisény Fodor L., Pásztor L., Somodi I., Standovár T., Zlinszky A., Zsembery Z., Vári Á. 2022: Assessing ecosystem condition at the national level in Hungary - indicators, approaches, challenges. One Ecosystem 7: e81543. DOI: <https://doi.org/10.3897/oneeco.7.e81543>
- Tóth L., Nagy Sz., Haraszthy L. 1999: Vörös Lista. Magyarország fészkelő madarainak védelmi helyzete. Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület, Budapest.

Hivatkozott jogszabályok és rendeletek

A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény

A védett és a fokozottan védett növény- és állatfajokról, a fokozottan védett barlangok köréről, valamint az Európai Közösségben természetvédelmi szempontból jelentős növény- és állatfajok közzétételéről szóló 13/2001. (V. 9.) KöM rendelet

28/1994. (V. 20.) Alkotmánybírósági határozat

Internetes források

<https://www.termeszetvedelem.hu>

<https://biodiv.hu/hu>

<https://portals.iucn.org/library/efiles/documents/EPLP-026.pdf>

<https://www.eea.europa.eu/publications/state-of-nature-in-the-eu-2020>

https://www.birdlife.org/wp-content/uploads/2021/10/Code-of-conduct_With-signatures_Digital-low-res.pdf

<https://vadonleso.hu>

<https://herpterkep.mme.hu/>

<https://www.mme.hu/mindennapi-madaraink-monitoringja-mmm>

<http://magyarnemzetiparkok.hu>

www.ksh.hu

The determination process of nature conservation values, its past, present and future

O. FARKAS¹, M. SZALMÁNÉ CSETE²

¹ Centre for Economic and Regional Studies, Institute for Regional Studies, West Hungarian Research Department, 9022 Győr, Liszt F. u. 10.; e-mail: farkas.orsolya@krtk.hu

² Budapest University of Technology and Economics Faculty of Economic and Social Sciences, Department of Environmental Economics and Sustainability 1111 Budapest, Műegyetem rkp. 3.; e-mail: csete.maria@gtk.bme.hu

Keywords: protection, vulnerability, nature conservation service, Red Books, cost categories

Abstract: Many factors are influencing the extinction of species. Besides the competition between the species and natural selection, more significant factors can be mentioned, like adverse effects of people's activity, increasing environmental pollution, the destruction of habitats, tourism, and the people's collection passion, which all contribute to the loss of biodiversity. It is impossible to choose a species and exchange that for money because their role in the biological cycle does not allow this. However, it is still necessary to endow them with nature conservation values. As a result of this investigation, it has been turned out that there is no available elaborated uniform methodology determining the goodwill value of species neither in Hungary nor in the European Union. These values have been determined based on expert reports. The nature conservation values of some species can be found in the Annexes of the Hungarian Regulation 13/2001. (V. 9.) KöM, which is currently in force in Hungary. The nearly 2100 species have been classified into cost categories based on the aspects like the evolution of the number of individuals, the global or local rarity, the level of to be endangered, the condition of habitats, the recognisability, and attractiveness. The actuality of the topic is given, as the legislation has been revised three times in the last four decades (12/1993. (III. 31.) KTM decree, 13/2001. (V. 9.) KöM decree, 100/2012. (IX. 28.) VM decree) and the next broad revision of the Regulation is expected to be in the near future. The task of the Nature Conservation Services of the National Parks is preservation the protected species of plants, animals, and mushrooms and to save them from damage, but the lack of capacity within the services (approximately 250 persons to the whole area of Hungary) makes it challenging to check and to measure on-site.

*A műre a Creative Commons4.0 standard licenc alábbi típusa vonatkozik:
CC-BY-NC-ND-4.0.*

*This work is licensed under a
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License.*

